

Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja

3. ULTRALEVIČARSKA KRITIKA »INSTITUCIONALIZMA«

Ko govorimo o večpartijskem ali enopartijskem sistemu, ne moremo mimo še enega *stališča* da političnih sistemov, posebno še do političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Gre za razne oblike ideologije sodobnega ultralevičarstva. Pri nas se ultralevičarstvo kaže deloma kot izraz v razvoju socializma notranjih protislovij deloma pa kot modno prenašanje raznih tujih ultralevičarskih pojmovanj v naše razmere.

Ultralevičarstvo je danes predvsem ideologija intelektualcev, včasih samih, včasih pa — in to predvsem v ekonomsko nezadostno razvitih deželah — v določeni povezanosti z najrevnejšim delom kmetov in z drugimi skrajno pavperiziranimi sloji. Delavski razred je to »otroško bolezen« — kakor jo je imenoval Lenin — že zdavnaj v glavnem prebolel. Vir tega ultralevičarstva je po vsej priliki predvsem v specifičnem uporu sodobne inteligence oziroma sloja šolanih ljudi proti zgodovinskim spremembam, ki sta jih v družbeni položaj inteligence vnesla sodobni monopolistični kapitalizem in tehnokratsko monopolistično upravljanje gospodarstva in družbe.

Ta upor izhaja iz tega, ker sta sodobni monopolistični kapitalizem in tehnobirokratizem v gospodarstvu in državi potisnila intelektualca v enak položaj, v katerem je tudi navaden mezdni oziroma fizični delavec. Večina intelektualcev zgublja nekdanji privilegirani položaj inteligence kot vmesnega sloja med delavskim razredom in vladajočim razredom in prihaja v klasičen položaj meznega delavca.

To nasprotje se s splošno odtujitvijo človeka od vseh oblik upravljanja dela, gospodarstva, znanosti, kulture in družbe sploh še bolj krepi, kar je neposredna posledica monopolistične centralizacije na vseh področjih družbenega življenja. Intelektualec se počuti kot kolesce v mehanizmu, na katerega ima vse manj vpliva, ker ga upravljajo odtujeni centri ekonomske in politične moči.

K poglobljanju teh nasprotij prispeva tudi zastarel šolski sistem, posebno sistem visokega šolstva. Ta sistem zadržuje v šolskih klopek čedalje več odraslih ljudi skorajda v položaju učencev srednjih šol, se pravi zunaj delovne in družbene aktivnosti in odgovornosti, ki jo nosijo vsi drugi ljudje, ki delajo. Ker se »doba učenja« podaljšuje, so se milijoni mladih — vendar odraslih in sposobnih za upravljanje družbe — ljudi znašli praktično zunaj vsake možnosti, da bi se s svojimi ustvarjalnimi silami angažirali v sistemu upravljanja družbe in svojih lastnih interesov. Razumljivo se potem tudi zavest takšnega mladega intelektualca oblikuje pretežno v sferi intelektualnih špekulacij, zelo malo pa pod vplivom družbene stvarnosti. Zato ni slučaj, da so prav študentje najbolj množična žrtev ultralevičarske ideologije, zlasti še tam, kjer tudi perspektive za njihovo zaposlitev niso dobre.

Vsi ti in podobni procesi prepričljivo zanikajo dokaj razširjeno teorijo, da razredni boj izginja s tem, ko se delavski razred vse bolj spaja z nekakšnim »srednjim razredom«. Avtorji te teorije so očitno spregledali, da razrednih interesov ne ustvarjajo odnosi v delitvi in porabi sami po sebi, ampak odnosi v proizvodnji. In tako se tudi inteligenca ni uprla zaradi odnosov v porabi, ampak zaradi dejstva, da je zdaj skoraj dokončno potisnjena v položaj meznega delavca, enako kakor fizični delavec. Potemtakem ne postaja delavski razred »srednji razred«, ampak precejšnji deli »srednjega razreda« se vse bolj spajajo z delavskim razredom.

Proti takšnemu svojemu položaju se inteligenca upira na razne načine. Del inteligence progresivno sprejema, da se zdaj usoda njenega družbenega položaja bolj kot kadarkoli v dosedani zgodovini povezuje z usodo družbenega položaja vseh drugih delavcev. Drugi del pa se punta stihijsko, nezavedno in celo v iluziji, da inteligenca lahko dobi nekdanji položaj vmesnega sloja med delavskim razredom in vladajočim razredom oziroma nekakšnega intelektualnega mentorja delavskega razreda. To je izraz *nostalgije za izgubo privilegirane družbenega položaja, izraz, težnje, da ohrani monopol »intelektualne elite«* na upravljanje dela, delavcev in družbenega kapitala ter svoj poseben položaj in vlogo v družbi.

Takšna utvara seveda ni samo nerealna, ampak je tudi reakcionarna. Sodobnemu monopolističnemu kapitalu in centralističnemu tehnobirokratskemu sistemu države takšen položaj inteligence ne ustreza več. Takšen položaj tudi objektivno ni več možen, ker je zgodovinsko presežen, ker je fizičnega dela, ki ne zahteva izobrazbe, vse manj — dela, ki zahteva izobrazbo, pa vse več. Zato so tudi problemi, ki jih prinaša s seboj spremenjeni položaj inteligence v družbi, lahko rešujejo samo v povezanosti z bojem delavskega razreda kot celote in z njegovim političnim gibanjem.

Toda spoznanje te zgodovinske nujnosti se prebija šele postopoma in krčevito. Iz takšnega duhovnega stanja inteligence izvirajo različne ultralevičarske tendence in teorije.

(...)

Lahko bi rekli, da je skupen imenovalec ideologije večine teh tokov in sekt »kritika vsega obstoječega«, absolutizacija negacije obstoječega oziroma izključevanja sinteze kot rezultata enotnosti nasprotij. To je opuščanje marksistične dialektike pri analizi družbenega življenja, zajemanje samo negativnih strani dela, prakse, razreda, celotne civilizacije. To se ne nanaša samo na kritiko kapitalizma, meščanske civilizacije, ampak tudi na zavračanje vseh sil, ki so zgodovinske nosilke novega.

Še več, po pojmovanjih dobršnega dela ultralevičarjev — med njimi tudi večine naših — predstavlja delavsko gibanje povsem birokratizirane institucije, ki so samo preslikan model birokratizirane meščanske družbe in države. To se nanaša tako na sindikate kot tudi na delavsko partijo, za katero ni prostora v delavskem razredu. Partija pripada preteklemu času, nezrelem proletariatu. Je umetna tvorba, od zunaj vsiljena razredu. Glavna in edina oblika so samo neposredne akcije delavskega razreda: divje stavke, okupacija tovarn, demonstracije na ulicah, akcije zunaj delavskih institucij. To je, kakor poudarja ultralevica, radikalna alternativa institucionaliziranemu delavskemu gibanju, socialni demokraciji in birokratiziranim komunističnim partijam. Dejansko pa gre za nekak sodoben aspekt anarhizma.

Ta kriza zavesti inteligence se ne izraža samo v raznovrstnem intelektualnem ultraradikalizmu, ampak tudi v begu iz družbe, v porabniški mentaliteti, v hipijevstvu, seksomaniji itd., pa tudi v terorizmu in neposrednem kriminalu. Razumljivo, takšno anarhistično ultralevičarstvo ločuje inteligenco od delavskega razreda in njegovega revolucionarnega gibanja. Toda hkrati nastopa z zahtevo po vodilni vlogi inteligence v delavskem razredu in družbi, se pravi po neki moderni obliki »intelektualnega elitizma«, ki naj »reši« družbo pred njeno sodobno krizo. V tem se najjasneje izraža reakcionarna iluzija o vzpostavljanju posebne družbene pozicije inteligence v družbi, se pravi zunaj njene povezanosti z delavskim razredom kot celoto.

Privlačnost idej ultralevice je deloma v njeni kritiki sodobnega kapitalizma. Vir te kritike je sicer empirični občutek novih oblik zasužnjevanja človeka, se pravi inteligence, brez zavestnega in globljega spoznavanja pravih vzrokov in virov tega zasužnjevanja kakor tudi izhoda iz tega, je pa vendar le kritika pojava, ki zasluži kritiko. Ta kritika se je posebno osredotočila na fenomen potrošniške civilizacije, ko človek hlapčuje zmanipuliranim potrebam, ki jih vsiljuje interes ohranjanja kapitalistične družbe, svoje dejanske osebne, kakor tudi družbene potrebe pa jim je prisiljen podrežati. Tudi v tem oziru se ultralevičarska kritika ne zaveda pravih virov in bistva tega pojava, toda tolče po posledicah, po katerih je treba tolči. To je tudi razlog, da dosega določen odmev, posebno med študenti in delom izobražene mladine, ki je zavzeta z razmišljanjem o svoji prihodnosti.

Toda globoko protislovje med mezdnim položajem inteligence in njeno težnjo po ohranitvi privilegiranega položaja v družbi povzroča, da ideologija ultralevice kot gibanja boleha od protislovja med cilji in rezultati. Upira se vsem oblikam avtoritarnega reda, odnosom vladanja in podrejanja, hierarhiji v družbi. Za uresničitev njenih nerealnih zahtev pa bi bila potrebna velikanska moč prisile. Potrebna bi bila velika gorjača v rokah administrativne sile (pravzaprav ponovno države), »vzgojna diktatura«, ki bi takoj uvedla novo družbo. Enako protislovje se kaže tudi v naravi ultralevičarskih skupin, ki — ločene od velikega gibanja, osamljene, ozke in sektaške, pa čeprav so zastopnice svobode — postajajo zelo netolerantne do vseh, ki mislijo drugače. In tako mora ultralevičarska ideologija na koncu pristati edino v raznih oblikah stalinističnega dogmatizma, se pravi v praksi, proti kateri se sama baje tudi bojuje. Potemtakem ultralevičarske struje s tem, ko zanemarjajo razredni boj in vlogo delavskega razreda in drugih progresivnih družbenih sil, ki so edine lahko gibalna sila sprememb v družbeni strukturi, a s tem, ko prevzemajo »meč pravice« v lastne roke, ne morejo vzpostaviti

zveze med kritiko kapitalizma in silami, ki so dejansko nosilke zgodovinskih sprememb, se pravi delavskim gibanjem.

Glede na dvojno naravo tega stihijskega gibanja dela inteligence mora tudi delavsko gibanje oziroma komunistična avantgarda delovati na dva načina.

Avantgarda delavskega gibanja ne sme ostati gluha za nove procese, nove potrebe množičnih slojev inteligence in vaških siromakov, ki so v nekakšnem specifičnem procesu »proletarizacije«, se pravi spajanja z razredom mezdnih delavcev. To se posebno nanaša na široke sloje mladih intelektualcev. Težnje sveta mladih in njihova kritika meščanske kulture, izobraževanja in nezaposlenosti, kritika hlapčevanja znanosti tehnobirokratskemu monopolu in militarizmu, odpor človeka proti idiotizmu slepe upravljalske mašinerije, v katerega sodobni tehnokratski monopol potiska človeka, umetniško iskanje novih izrazov in prostorov ustvarjalnosti, revolt osiromašenih množic »tretjega sveta« — vse to so veliki revolucionarni potenciali, če dobijo jasne kažipote in moč organizirane zavesti z jasnimi cilji. Te težnje morata delavsko gibanje in njegova avantgarda ne samo dosledno podpirati, ampak jih tudi izražati kot svoje lastne težnje in cilje. Tako se morata bojevati za novo razredno zavest inteligence in za njeno vključevanje v delavsko gibanje.

Delavsko gibanje se do tega pojava ne more vesti kot tisti filozofi, za katere je Marx dejal, da »so svet samo različno razlagali, gre pa za to, da ga spremenimo«. Ni težko razložiti porekla ultralevičarstva in se blagohotno ponašati do idejnih in političnih žrtev neke družbene krize. Toda delavsko gibanje si ne sme dovoliti, da bi se lahko omejilo samo na takšno pojasnjevanje, marveč mora upoštevati tudi to, kako to ultralevičarstvo vpliva na realni boj za menjanje družbe. Ta vpliv pa je zelo pogosto — če ne tudi najbolj pogosto — zelo negativen in se celo spreminja v nasprotnost ciljev teh ultralevičarskih struj samih.

Zaradi tega mora biti delavsko gibanje zelo jasno odločno. Ko razkrinkava, razmejuje in izpodbija tisto politično strategijo in ideologijo, ki teži, da bi — pod videzom moralne sile tako imenovane revolucionarne intelektualne elite — vzpostavila monopol in vodstvo ozkega sloja dezorientirane ultralevičarske inteligence nad družbenimi sloji, ki jih zajemajo sodobni tokovi proletarizacije. V težnji, da bi ohranila svoj privilegiran položaj, daje ultralevičarska inteligenca popačen izraz interesom in potrebam teh slojev, ločuje njihove interese od interesov delavskega razreda in od delavskega gibanja, vodi na pot, na kateri ni rešitve, se pravi na pot tragičnega individualizma ali pa v postopno omejitvev na ideologijo tehnobirokratskega absolutizma.

4. ULTRALEVIČARSKA KRITIKA POLITIČNEGA SISTEMA SOCIALISTIČNEGA SAMOUPRAVLJANJA

Ultralevičarski radikalizem, ki nastaja pri nas, ima podobne vire in podobne pojavne oblike kot v svetu nasploh, s to razliko, da nima tiste politične moči, ki jo je dobil v nekaterih drugih deželah. To je vsekakor posledica sistema socialističnega samoupravljanja. Toda tudi pri nas je to ideologija dela inteligence, s tem da se — kakor v mnogih drugih deželah — v

določeni meri povezuje s problemi in tendencami najzaostalejšega in najsiromašnejšega dela naše vasi, ki še ne vidi neposredne perspektive osvoboditve izpod te zaostalosti. Gre pravzaprav za tisti del inteligence, ki ni pripravljen v sistemu samoupravljanja sprejeti enakopravnega položaja z vsemi drugimi delavci, ampak zahteva posebno pozicijo inteligence kot vodilne sile v tem sistemu. Jugoslovanski ultralevičarski radikalizem sicer načelno sprejema samoupravljanje — kajti bilo bi zelo »nepopularno«, da ne bi sprejemal nečesa, kar delovne množice sprejemajo — toda v skladu z ideologijo »kritike vsega obstoječega« mu poskuša vsiliti značaj spontane akcije množic »proti vsemu obstoječemu«, kar pravzaprav pomeni tudi ukinitvev samoupravljanja kot integralnega družbenega sistema in kot nosilca državne oblasti.

Poleg tega se ta ultralevičarski radikalizem kaže tudi kot nekakšen zagovornik interesov tistega dela delovnih, predvsem pa kmečkih množic, posebno v manj razvitih delih države, ki jih naša družba še ni uspela postaviti na tir hitrejšega ekonomskega razvoja in hitrejša rasti osebne in družbene standarda.

V obeh primerih je prisotna utopistična iluzija, da se lahko ti problemi rešujejo z instrumentom oblasti in neprestano subjektivistično prerazdelitvijo družbenega dohodka z državno prisilo, ne pa predvsem z razvojem proizvodjalnih sil. Z drugimi besedami, tako imenovana ultralevica hoče preskočiti odvisnost socialističnih družbenih odnosov od stopnje razvitosti materialne baze, od problemov razvoja, od tegob in krčev začetnih faz v razvoju socializma. Ta levica je otroško nestrpna, pri čemer obtožuje vodilne subjektivne sile socialistične družbe, ker takoj ne ustvarijo družbe izobilja ali vsaj družbe »uravntimerke«.

Sicer pa iz enakih razmer in objektivnih razvojnih težav mlade socialistične družbe izhajajo tudi nekateri drugi reakcionarni politični pojavi, kot so reakcionarni nacionalizem, stalinistični dogmatizem, zahteve po »trdi roki« države in podobno.

Poleg vsega tega ima ta ultralevičarska ideologija svoje vire tudi v raznih drugih nerešenih družbenih problemih in konfliktih, posebno tam, kjer družba še ni uspešno uredila določenih specifičnih problemov inteligence in intelektualnega ustvarjanja ter zaposlovanja mlade generacije šolanih ljudi in podobno.

Temeljni elementi, ki označujejo jugoslovansko ultralevico, so bistveno nezaupanje v delavski razred; potreba po razsvetljenem tutorju; oporekanje vodilne vloge partije kot menda izključno birokratske in stalinistične organizacije; poudarjanje svojega posebnega položaja in monopola na določanje ciljev in teorije; oporekanje vsem institucijam vključno samoupravljanju, kot izključno birokratskim in zmanipuliranim itd. Ta ultralevica je v veliki meri posnemovalka te svetovne struje. In dalje, njena ideologija in praksa je celo bolj konservativna, kot pa so nekateri tokovi v drugih družbah. Kajti ideologija »kritike vsega obstoječega«, neposredne akcije, antiinstitucionalizma je v razmerah samoupravljanja, celo z vsemi njegovimi začetnimi slabostmi in birokratskotehnokratskimi deformacijami, pravzaprav negacija ravno tistega družbenozgodovinskega procesa, ki edini pelje iz protislovij in nasprotij, zaradi katerih ultralevičarstvo tudi nastaja.

Ultralevičarska kritika blagovne proizvodnje je na primer takšna, da bi zahtevala njeno administrativno ukinitvev, preskakovanje ekonomskih zako-

nitosti, kar bi nujno vodilo h krepitvi administrativne prisile države, k obnavljanju državnolastninskega monopola, k novemu etatizmu, ki bi bil potreben, da bi odvzemal preseženo delo in delil po tej shemi, se pravi k temu, da bi delavski razred prišel v mezdni odnos do države kot monopolističnega upravljalca družbenega kapitala. Kaj pa je to drugega kot varianta stalinističnega dogmatizma?

To svojo »teorijo« utemeljujejo ultralevičarji z nevzdržno tezo, da sta trg in blagovna proizvodnja sama po sebi vir neenakosti in celo kapitalističnih odnosov. Toda specifične oblike trga in blagovne proizvodnje so spremljale vse družbene sisteme, odkar je človek postal sposoben proizvajati tudi za druge, ne samo zase. In *ni trg določal narave proizvodnih odnosov, ampak obratno, proizvodni oziroma razredni odnosi so določali naravo trga.*

V razmerah socialističnega samoupravljanja sta blagovna proizvodnja in trg oblika svobodne menjave dela med samoupravljalci na podlagi njihove pravice dela z družbenimi sredstvi. Tako delavci hkrati dobivajo možnost in sredstva, da kontrolirajo celoten proces družbene reprodukcije, se pravi vse ekonomske funkcije družbenega kapitala kot tudi delitev celotnega dohodka združenega dela v skladu s potrebami takšne družbene reprodukcije. Potemtakem je svobodna menjava dela prek blagovne proizvodnje in svobodnega samoupravnega trga na sedanji stopnji družbenoekonomskega razvoja pogoj za samoupravljanje in vodilno vlogo delavskega razreda v družbi. Ta trg seveda ni svoboden v smislu anarhičnosti kapitalističnega trga, temveč je usmerjen in usklajen z družbenim planom, pač pa je svoboden v tem smislu, da samoupravne organizacije združenega dela svobodno in s čim manj administrativnih intervencij stopajo v odnose svobodne menjave dela. Ukinitev takšne svobode bi neizogibno vodila k obnavljanju državnolastninskega monopola državnega aparata.

Zahteva, da se v imenu »dezalienacije osebnosti« samoupravljanju odvzame tisto, kar dejansko pomeni materialno in socialno bazo njegovega konstituiranja na sedanji stopnji družbenega in ekonomskega razvoja, to pa je med drugim tudi blagovna proizvodnja in mehanizem blagovnodenarnih in tržnih odnosov in delitev po delu, skupaj z določenimi premoženjskimi razlikami, ki jih prinaša, potemtakem ne pomeni ničesar drugega kot odvzemanje pravice delavcem, da na podlagi svoje pravice dela s sredstvi v družbeni lastnini svoje medsebojne ekonomske in socialne odnose demokratično urejajo na temelju rezultatov dela in da hkrati podrejujejo svojim interesom in svoji kontroli tudi funkcije družbenega kapitala, se pravi, da ukinejo svoj mezdni odnos do države.

Družbena kritika s takšnih ultralevičarskih pozicij mora postati nerealna in objektivno reakcionarna ter se znajti na obrobju družbenih dogajanj celo takrat, kadar upravičeno opozarja na slabe strani družbene akcije socialističnih subjektivnih sil. Kajti družbenozgodovinskih pogojev, ki jih vsiljujejo objektivne zakonitosti, se ne da preskočiti, zato se ultralevica vedno znajde v položaju, da ne ve, kaj hoče in da dviguje glas, ne da bi vedela, v čigavo korist govori. Govori pa pravzaprav v korist edine možne družbene sile, ki si lahko v razmerah socializma namesto delavskega razreda prisvoji monopolistično oblast, to pa je državnolastninska tehnobirokracija, ki jo sicer ultralevičarji napadajo kot glavnega sovražnika poleg buržoazije. Razumljivo, celotna ideologija ultralevičarstva postane tako nerealna brezizhodna in brezperspektivna.

Najboljši dokaz takšne brezperspektivnosti ultralevičarske ideologije je njena teorija permanentne oziroma globalne revolucije, ki se skriva za teorijo o tako imenovani »kritiki vsega obstoječega«. Ta dogma je pravzaprav sposojena od Trockega, vendar so ji v ideološkem arzenalu sodobnega ultralevičarstva dodali nov »neotrockistični« aspekt. Kajti za Trockega je permanentna revolucija pomenila revolucijo v vseh deželah, se pravi svetovno revolucijo vse dotlej, dokler svet v celoti ne postane delavski. Ta teorija je bila nadaljevanje pojmovanja, da niti ena dežela ne more sama zase graditi oblik socialističnega življenja neodvisno od takšne permanentne svetovne revolucije ali vsaj revolucije v Zahodni Evropi. Toda v ideološkem besednjaku sodobnega ultralevičarstva pomeni pojem permanentne revolucije zahtevo, da mora biti delavski razred vedno »proti vsemu obstoječemu«, to pa pomeni tudi proti vsaki obliki politične oblasti, čeprav bi zrasla iz revolucije delavskega razreda. Ker pa naj bo delavski razred vedno samo »proti«, pomeni, da dejansko vedno nekemu drugemu prepušča, da bi bil »za«, se pravi, da bi dejansko vladal v družbi.

Da bi premostila to protislovje, nastopa ultralevičarska ideologija v našem političnem sistemu, posebno v delegatskem sistemu, s tako imenovano teorijo spontanosti, se pravi z iluzijo o nekakšni samodejavnosti delavskega razreda, ki lahko kot razred menda avtomatično in empirično »proizvede« gotove progresivne rezultate itd.

Mislim, da je to po eni strani izraz sovražnega odnosa do družbene vloge Zveze komunistov Jugoslavije in drugih faktorjev socialistične družbene zavesti; po drugi strani pa tudi iluzije o tem, da delavski razred lahko deluje avtomatično, stihijsko, brez opore na znanost in kulturo, brez svojih organiziranih subjektivnih sil in brez njihove integracije v družbeni sistem kakor tudi brez prevzemanja odgovornosti za upravljanje družbe, za oblast v družbi.

Po teoriji spontanosti, po kateri naj delavci sami spontano odločajo zunanaj ustaljenih družbenih institucij, naj bo tudi samoupravljanje spontano in ne institucionalizirano. Takšna navidezno ultralevičarska pojmovanja samoupravljanja toliko siromašijo in degradirajo koncept samoupravljanja, da postane popolnoma nerealen.

Toda vse dotlej, dokler v družbi obstajajo razredna in podobna nasprotja in protislovja, dokler je življenjski in družbeni položaj človeka odvisen od rezultatov njegovega dela in dokler razvoj proizvodnih sil in proizvodnih odnosov v družbi ne ustvari materialnih pogojev za to, da se družbeni proizvod deli po potrebah in ne po rezultatih dela, samoupravljanje ne more niti obstajati, če ni institucionalizirano. Problem pravzaprav niso institucije same po sebi, ampak njihova družbenozgodovinska vloga, njihova razredna in politična narava.

Absurdnost takšne utopistične teorije spontanosti vidijo sami ideologi ultralevičarstva. Zato se tudi v besednjaku dela ultralevičarske frazeologije pri nas pojavlja pojem vodilne vloge inteligence v družbi. S tem pa prihaja pravi družbenoekonomski smisel tega ultralevičarstva do popolnega izraza. V svetovnih okvirih to ultralevičarstvo pomeni predvsem boj proti spremi-njanju intelektualca v mezdne delavca. V naših razmerah pa pomeni, da nek družbeni sloj vsiljuje svojo vodilno vlogo v proizvodnih odnosih in pri politični oblasti. Pravzaprav se to ultralevičarstvo praktično zreducira na eno izmed oblik boja za tehnobirokratski monopol pri upravljanju družbe.

Ni slučajno, da je prav ta reakcionarna plat sodobnega upora intelektualcev prišla pri nas predvsem do izraza. Kajti samoupravljanje, čeprav ne ureja idealno vseh problemov družbenega življenja, omogoča prav delavskemu razredu v celoti, se pravi tudi inteligenci v njem, da je vodilna družbena sila. In prav zato je vsak boj takšnih posameznih interesnih skupin, da vsilijo družbi svojo vodilno vlogo, v nasprotju ne samo z obstoječim sistemom, ampak tudi z demokratičnim položajem velikanske večine občanov, se pravi samoupravljalcev.

Napreden vidik upora ultralevičarske inteligence prihaja do izraza tam in takrat, kjer in kadar se njene zahteve in njene tendence povezujejo z interesi delavskega razreda kot celote in z bojem delavskega razreda za njegovo vodilno vlogo v družbi. Takšen upor ultralevičarske inteligence je lahko progresiven pri postavljanju konkretnih ekonomskih, socialnih in političnih zahtev v vsakodnevnem življenju družbe. Prav zato temu ultralevičarskemu gibanju čisto pripadajo tudi posamezni napredni in ustvarjalni intelektualci, ki v socializmu vidijo izhod iz krize meščanske družbe, ki pa so hkrati zmedeni zaradi protislovij in konfliktov pri razvoju socialistične prakse in zaradi raznih pojavov dogmatizma, konservativizma, tehnobirokratizma itd., kar je vse izraz teh protislovij v razvoju socialistične prakse.

V naših razmerah pa ta progresivna vloga ultralevičarstva komaj pride do izraza. Ultralevičarstvo pritiska v smeri voluntarističnega reševanja družbenih protislovij. Čeprav sicer to nalogo voluntarističnega pritiska daje »množicam«, s tem pravzaprav pritiska na državo, da prevzame to vlogo razsodnika, kar pa dejansko vodi k ukinitvi samoupravljanja oziroma vzpostavitvi vladavine državnega aparata. Če upoštevamo takšno destruktivno vlogo, ki jo ultralevičarstvo igra pri spodkopavanju sistema socialističnega samoupravljanja, potem še zlasti ne moremo govoriti o kaki pozitivni strani vloge ultralevičarstva. Kajti edini politični rezultat takšnega pritiska je lahko krepitev državnolastninskih in tehnobirokratskih tendenc.

Pri tem se ultralevičarstvo pri nas frontalno postavlja po robu sistemu socialistične samoupravne demokracije, samo pa se praviloma povezuje z ideologijo političnega pluralizma meščanske družbe že s tem, ko poskuša izsiliti zase položaj klasične politične partije. Tako je ultralevičarstvo tudi glede političnega sistema na istih pozicijah kot desničarski kritiki sistema samoupravne demokracije.

S tem se ultralevičarstvo tudi neposredno povezuje in združuje z reakcionarnimi silami doma in v tujini, kjer išče podporo za svojo akcijo. Podpora tam tudi dobiva, pa ne zato, ker bi bilo reakcionarnim silam zahodne meščanske družbe to naše ultralevičarstvo ravno všeč, ampak zato, ker lahko odigra določeno »koristno« vlogo pri poskusih političnega manipuliranja z Jugoslavijo. In tako prihaja do navidezno absurdne situacije, da dejavnost tako imenovanega »socialističnega« ultraradikalizma materialno podpirajo iz antikomunističnih fondov raznih političnih kartelov buržoazne družbe.

Zato moramo v našem sistemu samoupravne interesne in neposredne demokracije zavrniti nekatere klasične pojme o tem, kaj je desno in kaj je levo, ker se, kot vidimo, tudi tako imenovano ultralevičarstvo v našem sistemu navsezadnje kaže kot sestavni del protisamoupravne desnice. Po drugi strani pa je prav boj za samoupravljanje delovnega človeka na vseh področjih, kjer se interesno združuje, kjer dela in ustvarja, se pravi boj proti vsem oblikam družbenoekonomskega in političnega monopola — tako proti

klasično kapitalističnemu, državnolastninskemu in tehnobirokratskemu, kakor tudi proti monopolu tako imenovane vodilne vloge inteligence — edina resnična in prava leva smer v razvoju naše družbe.

Komunistična partija Jugoslavije oziroma Zveza komunistov Jugoslavije je bila od 1941., 1948., 1950. leta do danes, ne glede na vse težave, zaplete in krizne trenutke, na objektivno najbolj revolucionarnih pozicijah, tako v mednarodnih odnosih kakor tudi glede svojega koncepta notranjega razvoja dežele.

Pri svoji strategiji mednarodnih odnosov je Zveza komunistov Jugoslavije proti blokom, ostro reagira proti imperializmu in hegemonizmu v vseh situacijah, vedno in dosledno podpira boj delavskih, osvobodilnih in demokratičnih oziroma vseh naprednih gibanj, čeprav sta bili tako ona sama kot socialistična Jugoslavija izpostavljeni pritisku ostrih reakcij z vseh strani.

V notranjih odnosih je razvila generalni projekt in prakso socialističnega samoupravljanja, ko je bila v skrajno težavnih razmerah in ne da bi čakala, da bi »dozorele vse objektivne okoliščine«. To usmeritev — kljub vsem težavam, zapletom, kriznim trenutkom, udarcem nasprotnih družbenih tokov (birokratske in tehnokratske meščanske restavracije) — dosledno zastopa in jo stalno razvija ter pogloblja. S tem ko se je prebijala med Scilo birokratizma in Karibdo kapitala, je pogosto hodila po samem robu, med revolucionarnimi hotenji in realnimi možnostmi. In vsak poskus, da bi jo zvalili v ultralevičarski ali v desnoliberalistični avanturizem bi vodil v prepad dezorganizacije, nestabilnosti, dezintegracije.

Zveza komunistov Jugoslavije se je odločno spopadla s psevdoliberalistično desnico, tako tehnobirokratsko in meščansko kot tudi nacionalistično unitarističnega in šovinističnega tipa, in s stalinistično dogmatiko, ki je vodila k stagnaciji in zaustavljanju samoupravljanja, ki socialnim neenakostim, podrejenemu položaju proizvajalnih slojev, posebno delavskega razreda, v končni posledici pa k bujni rasti kontrarevolucije. Toda iz enakih razlogov se mora zveza komunistov usmeriti tudi k pojasnjevanju in razčiščevanju ultralevičarskega ekstremnega anarhizma, ki vodi v slepo ulico in s tem ustvarja pogoje za ponovne prodore omenjenih desnih sil, ki so veliko realnejši nasprotnik socialističnega samoupravljanja kot ultralevičarski anarhizem.

Ponovno se je pokazalo, da globoka zgodovinska logika dogajanja spremlja delavski razred v težkem in dramatičnem osvajanju nove družbe, kajti ni bilo slučajno, da se je tudi Lenin po velikem boju z meščansko in birokratsko desnico v delavskem gibanju (Bernstein, Kautsky) moral usmeriti k obračunu z »otroško boleznijo« levičarstva.

Toda ne gre samo za boj z idejami. Kajti plodna tla za vsakršen ekstremizem pomeni čas težav, nerešenih in zaostrenih socialnih protislovij, brezperspektivnosti položaja plebejskih proizvajalskih množic, ohranjanja zgodovinsko nesprejemljivih socialnih neenakosti, zastoja na glavni poti socialističnega samoupravljanja, tehnobirokratskih krnitev pravic delovnih ljudi, razmaha sil desnice (meščanske ali tehnobirokratske). Zato ni slučajno, da so se sile buržoazne, malomeščanske in stalinističnodogmatske desnice kot tudi ultralevičarskega intelektualnega in malomeščanskega anarhizma aktivirale prav takrat, ko je bil naš notranji razvoj v določeni stagnaciji. Ultralevica kot parazitski organizem — enako kot vsak drugi »ekstremizem« — se krepi na takšnih tleh. Zato je odločilnega pomena tako ideološko pojasnje-

vanje in politični boj kakor tudi stalna revolucionarna praksa spreminjanja tistih odnosov, ki predstavljajo humus za vznikanje ekstremističnih idej.

Razumljivo se vsi omenjeni in podobni problemi ne morejo urediti čez noč. To ve tudi vsak naš delovni človek. Toda važno je, da se ti problemi ne prestando urejajo in da se družbeni odnosi ne prestando dinamično razvijajo. Takšen razvoj ne prestando odpira množicam delovnih ljudi perspektivo prihodnosti in vključuje njihovo ustvarjalno iniciativo v boj za takšen napredek. Takšna aktivnost družbe je vsekakor najmočnejši jez tako pred desničarskimi in nacionalističnimi kakor tudi ultralevičarskimi ekstremi.

Potemtakem moramo pri nadaljnji graditvi našega političnega sistema zavrniti tudi »ultralevičarske« nazore o družbeni vlogi tega sistema. Šele na tleh *samoupravljanja kot ekonomske in politične organizacije družbe* in priznavanja pluralizma samoupravnih interesov se lahko izražajo izvirne in avtentične potrebe vseh proizvodajalskih slojev in zagotovi njihovo sodelovanje pri oblikovanju lastnega življenja. Šele tu je možno začeti resnično premagovati tako birokratizem delavskih organizacij kot nevarnosti stihije, anarhističnega »spontanizma«, šele na tej podlagi je mogoče uspešno reševati tudi specifične probleme položaja inteligence v sodobni družbi.

Z drugimi besedami, edini pravi izhod iz mezdnega položaja, v katerega je sodobni kapitalistični in tehnokratskobirokratski monopol vrgel inteligenco, je priznavanje, da postaja velikanska večina inteligence bolj kot kadar koli prej neločljivi del delavskega razreda in da samo v skupnosti s fizičnimi delavci in drugimi delovnimi ljudmi lahko izbojuje svojo osvoboditev, in to kot rezultat osvoboditve celotnega delavskega razreda. Prav sistem socialističnega samoupravljanja pa kaže realne poti te osvoboditve. Kajti socialistično samoupravljanje — v katerem nastaja specifična vzajemna odvisnost in enakopravnost umskega in fizičnega dela — ne samo ukinja vsako obliko mezdnega odnosa do monopolističnega upravljalca družbenega kapitala, proizvodajalnih sredstev in celotne družbene reprodukcije, ampak razbija tudi centralistično hegemonistično mašinerijo upravljalške in politične hierarhije, ki preprečuje sodobnemu intelektualcu, da bi se svobodno in v polni meri ustvarjalno izrazil. Takšna ustvarjalna vloga inteligence je samoupravnim kolektivom združenega dela nujno potrebna kot pogoj učinkovitosti samoupravljanja, s tem pa tudi kot pogoj njihove samoupravne svobode ter njihove kolektivne in individualne ustvarjalne sposobnosti in iniciative. Tako se nasprotje med umskim in fizičnim delom vse bolj spreminja v njuno medsebojno odvisnost, kar je pogoj svobode tako za umskega kot tudi za fizičnega delavca. Ker pa čas vse hitreje ukinja klasični tip fizičnega delavca, saj ga vse bolj povezuje z umskim delom, bo vse manj možno ločevati inteligenco in fizične delavce, oziroma bo vse očitnejša enotnost njihovih interesov v socialističnem samoupravljanju.

Naša socialistična družba mora potemtakem voditi takšno politiko, ki bo razbijala ostanke zavesti o ločenosti inteligence in delavskega razreda, ki bo olajšala in spodbujala polno ustvarjalno angažiranje inteligence v samoupravnem sistemu in v družbi sploh in ki bo krepila enotnost inteligence z vsemi drugimi sloji delavskega razreda in delovnega ljudstva. Pri tem je bistvena zlasti svoboda ustvarjalnega izražanja in iniciative inteligence kot aspekta te iste svobode vseh delovnih ljudi, kajti to je pogoj polne ustvarjalne afirmacije socialističnega samoupravljanja.